

SKOLVERKET
Avdelningen för
uppföljning och utvärdering

Rapport
1999-06-30

Dnr 1996:565

KVALITET I SÄRSKOLAN

SAMT

SKOLVERKETS PLANERADE INSATSER OCH PRIORITERINGAR

SAMMANFATTNING

Regeringen uppdrog i regleringsbrevet för budgetåret 1999 åt Statens skolverk att presentera en samlad redogörelse för verkets prioriteringar och planerade insatser i syfte att öka tillsyn, uppföljning och utvärdering av särskolan. I samband med denna redogörelse skall verket analysera om, och i så fall på vilket sätt, kvaliteten i särskolan påverkas av dels hur den garanterade undervisningstiden i särskolan disponeras vad gäller tid och innehåll, dels personalens utbildningsnivå och arbetslagens sammansättning.

Skolverket avser att vidta följande prioriteringar och insatser:

- Tillsyn av den obligatoriska särskolan i två kommuner med fokusering på möjligheter att nå kunskapsmålen, elevers rätt till stöd, elevers inflytande, tillgång till utbildning samt styrning och egenkontroll. Därutöver finns ett antal enskilda ärenden som berör särskolan. Dessa kan av naturliga skäl inte prioriteras i förväg. Kvalitetsgranskningar kommer att genomföras i särskolan i nio kommuner avseende såväl obligatorisk särskola som gymnasiesärskola.
- Uppföljning av elever i särskolan på individnivå, bland annat för att bättre kunna belysa övergångar mellan skolår och för att undvika dubbelinsamling. Insamling av uppgifter om slutbetyg från obligatoriska särskolan och gymnasiesärskolan på samma sätt som för grundskolan och gymnasieskolan, dels för att få underlag för att studera resultaten i särskolan och dels för att studera övergångar till gymnasiesärskola och arbetsliv.
- Utvärderingar av kunskapsutvecklingen i särskolan och särvux.
- En kunskapsöversikt kommer att framställas inom Handlingsprogrammet för särskilt stöd i barnomsorg och skola.

I rapporten redovisas faktorer vilka påverkar kvaliteten i särskolan vad gäller tid, innehåll, personalens utbildningsnivå samt arbetslagens sammansättning. Följande har uppmärksamats och bör utredas vidare:

- att eleverna genomgår sin utbildning i obligatoriska särskolan under antingen nio eller tio år, vilket innebär att den minsta totala undervisningstiden kan variera starkt,
- att träningsskolans minsta totala undervisningstid underskrider grundsärskolans,
- att träningsskolans kursplan kan användas som stöd för att reducera antalet undervisningstimmar,
- att det finns betydande variationer vad gäller skoldagens längd och att detta ofta styrs av skolskjutsar,
- att frirummet när det gäller utläggning av timmar utnyttjas i ringa grad,
- att elevernas valmöjligheter är minimala,

- att mycket få skolor har kvalitetssäkrat sitt arbete, vilket innebär att skolhuvudmannen inte kan garantera att eleverna får den tid och det innehåll som avses i styrdokumentet,
- att en tredjedel av lärarna i särskolan inte har adekvat utbildning,
- att talpedagoger är en viktig yrkeskategori som successivt minskar i antal,
- att assistenterna har mycket skiftande utbildning, men att få arbetsgivare har speciella krav på assistenternas utbildning samt
- att riktade fortbildnings- och kompetensutvecklingsinsatser saknas.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	Sid.
1. UPPDRAGET	1
2. DISPOSITION	1
3. KVALITET I SÄRSKOLAN	1
3.1 Frågeställningar	2
3.1.1 <i>Den garanterade undervisningstiden</i>	2
3.1.2 <i>Personalens utbildningsnivå och arbetslagens sammansättning</i>	2
3.2 Metod	3
3.3 Resultat, analys och slutsatser	5
3.3.1 <i>Den garanterade undervisningstiden</i>	5
3.3.2 <i>Personalens utbildningsnivå och arbetslagens sammansättning</i>	10
4. SKOLVERKETS PRIORITERINGAR OCH PLANERADE INSATSER INOM SÄRSKOLAN	12
LITTERATURFÖRTECKNING	14
Bilagor	
Bilaga 1.	Utdrag ur skollagen m.fl. författningar
Bilaga 2.	Skolverkets projektgrupp för särskolefrågor
Bilaga 3.	Elever i obligatorisk särskola och år 10
Bilaga 4a, b.	Lärares utbildningsnivå i särskolan
Bilaga 5a, b.	Lärares befattning och utbildning i särskolan

1. UPPDRAGET

I regleringsbrevet för 1999 fick Skolverket bland annat följande uppdrag av regeringen:

”Skolverket skall, senast i samband med slutrapporten om försöksverksamheten med ökat föräldrainsflytande den 15 augusti 1999, presentera en samlad redogörelse för verkets prioriteringar och planerade insatser i syfte att öka tillsyn, uppföljning och utvärdering av särskolan. I samband med denna redogörelse skall verket analysera om, och i så fall på vilket sätt, kvaliteten i särskolan påverkas av dels hur den garanterade undervisningstiden i särskolan disponeras vad gäller tid och innehåll, dels personalens utbildningsnivå samt arbetslagens sammansättning.”
(Regleringsbrev för budgetåret 1999 avseende anslag till barnomsorg, skola och vuxenutbildning, s. 13)

2. DISPOSITION AV RAPPORTEN

Rapporten är fortsättningsvis disponerad enligt följande: I kapitel 3 presenteras den del av uppdraget som handlar om kvaliteten i särskolan. Efter det att frågeställningar och metod presenterats redovisas i avsnitt 3.3 resultat, analys samt slutsatser vad gäller hur den garanterade undervisningstiden samt personalens utbildningsnivå och arbetslagens sammansättning påverkar kvaliteten i särskolan.

I kapitel 4 presenteras verkets prioriteringar och planerade insatser i syfte att öka tillsyn, uppföljning och utvärdering av särskolan.

Slutredovisningen angående försöksverksamheten med ökat föräldrainsflytande över utvecklingsstörda barns skolgång återfinns i en separat rapport.

3. KVALITETEN I SÄRSKOLAN

Kvalitet i skolan innebär måloppfyllelse i en vidare bemärkelse. Förutom resultat i form av t.ex. betyg innebär kvalitet även elevernas personliga utveckling och skolans arbetsklimat (jfr skr. 1998/99:121). I anslutning till frågeställningarna i uppdraget är de mål som uttrycks i de nationella styrdokumenterna för särskolan dvs. skollag, förordningar, läroplaner samt kursplanernaturliga utgångspunkter för denna rapport¹.

3.1 Frågeställningar

3.1.1 Den garanterade undervisningstiden

Av uppdraget framgår att Skolverket skall analysera om, och i så fall på vilket sätt, kvaliteten i särskolan påverkas av hur den garanterade undervisningstiden disponeras vad gäller tid och innehåll. Vårt intresse har mot bakgrund av gällande bestämmelser samt utifrån erfarenheter och tidigare genomförda studier inom särskolan, framför allt riktats mot nedanstående frågeställningar.

- Hur fördelas den minsta totala undervisningstiden/den garanterade undervisningstiden på år, veckor och dagar?
- Vilket faktiskt innehåll har undervisningstiden?
- Vad styr undervisningens innehåll?
- Hur garanteras att eleven får den tid och det innehåll som avses i timplanen m.fl. bestämmelser?

De mest centrala bestämmelserna i skollagen, särskoleförordningen, gymnasiesärskoleförordningen samt läroplanen som ansluter till ovanstående frågeställningar framgår av författningsutdrag enligt bilaga 1.

Efter att ha studerat särskoleförordningen noterar vi att begreppet ”garanterad undervisningstid”, som nämns i uppdraget ovan, inte förekommer i de bestämmelser som gäller den obligatoriska särskolan. I stället används ”minsta totala undervisningstid”. Vi utgår dock från att innebörden är densamma i båda formuleringarna. Stöd för detta finns i 1 kap. 2 § grundskoleförordningen som meddelar att med garanterad undervisningstid avses den minsta undervisningstid i timmar som eleverna skall erbjudas. Fortsättningsvis används särskoleförordningens formulering i rapporten, dvs. ”minsta totala undervisningstid” när obligatoriska särskolan avses. I de bestämmelser som rör gymnasiesärskolan används däremot begreppet ”garanterad undervisningstid”, vilket vi följaktligen även gör i rapporten.

3.1.2 Personalens utbildningsnivå samt arbetslagens sammansättning

För att undersöka om, och i så fall på vilket sätt, kvaliteten i särskolan påverkas av lärarnas utbildningsnivå och arbetslagens sammansättning formulerades följande frågeställningar:

- Vilka personalkategorier ingår i arbetslaget?
- Vilken utbildning har personerna?
- Skulle en annan sammansättning av arbetslaget vara önskvärd? I så fall varför?

När det gäller personalens utbildningsnivå finns endast några övergripande bestämmelser i skollagen (se bilaga 1). I dessa anges sammanfattningsvis att kommunerna är skyldiga att för undervisning använda lärare, förskollärare

eller fritidspedagoger som har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak skall bedriva.

Bestämmelserna gäller lärare i såväl obligatoriska särskolan som gymnasiesärskolan. Arbetslagen i särskolan består emellertid ofta av lärare och andra personalkategorier som assistenter. Några regler för deras utbildning finns inte.

I nuvarande styrdokument återfinns inte arbetslagsbegreppet. Föregående förordningar samt läroplaner reglerar däremot arbetsenhet och arbetslag. I särskoleförordningen från år 1986 definieras arbetsenheten som:

”Klasser i särskolan som har viss gemensam verksamhet.”
(3 § särskoleförordningen, SFS 1986:573)

I 20 § särskoleförordningen (SFS 1986:573) anges att klasser får föras samman till arbetsenheter. I Läroplan för särskolan 1990 (Lsä 90) noteras att det blir lättare för lärare att samarbeta i arbetslag om skolan är organiserad i arbetsenheter. Ett sådant samarbete mellan de vuxna i skolan tjänar bland annat som ett viktigt föredöme för eleverna när det gäller praktisk demokrati. En annan förtjänst med samarbete i arbetslag är enligt Lsä 90 möjligheterna till stöd och hjälp mellan lärare med olika kompetens.

Den under våren 1999 utgivna utvecklingsplanen för förskola, skola och vuxenutbildning (skr. 1998/99:121) anger att man genom att organisera sig i arbetslag kan hålla antalet vuxna runt varje elev på en nivå som medger samarbete och helhetssyn. En definition på arbetslag, som används av Delegationen för IT i skolan i samband med satsningen på lärandets verktyg, är att ett arbetslag är lärare som arbetar tillsammans med en större grupp elever. I prop. 1997/98:93 definieras arbetslaget i förskolan som minst två, men ofta flera personer som varaktigt arbetar tillsammans. Arbetslaget i förskolan består oftast av förskollärare och barnskötare. Prop. 1997/98:94 anger att den vanligaste modellen av arbetslag i den obligatoriska skolan består av förskollärare, grundskollärare och fritidspedagog. Dessutom ingår ibland speciallärare, barnskötare, fritidsledare och elevassistenter.

Skolverket ansluter sig till ovanstående resonemang och menar här att ett arbetslag består av den personal som arbetar gemensamt kring en grupp elever.

3.2 Metod

Uppdraget tilldelades Skolverkets avdelning för uppföljning och utvärdering och genomfördes av projektgruppen för särskolefrågor (bilaga 2).

Eftersom frågeställningarna i huvudsak var av kvalitativ karaktär valde vi en kvalitativ ansats. Genom en sådan undersökning finns det möjlighet att omedelbart fördjupa och följa upp frågor som ställs (jfr t.ex. Patel & Davidsson, 1991).

Som framgår i det inledande kapitlet handlar en del av uppdraget om arbetslagens sammansättning. Därför var det naturligt att ha arbetslaget som fokus vid undersökningens genomförande. Vi beslutade att genomföra gruppintervjuer med arbetslag som skulle representera grundsärskola, träningskola, gymnasiesärskolans nationella och/eller specialutformade program samt gymnasiesärskolans individuella program. Några av intervjuerna genomfördes per telefon med representanter för arbetslag. Uppdraget samordnades med i första hand ett internt uppdrag inom Skolverket, om kunskapssyn i särskolan, och i andra hand regeringsuppdraget om försöksverksamheten med ökat föräldrainflytande över val av skolform för utvecklingsstörda barn.

Urvalet gjordes genom att landets kommuner först delades in i fyra grupper med hänsyn tagen till kommuntyp. Därefter valdes slumpmässigt tio representativa elever i den obligatoriska särskolan. På så sätt identifierades dessa elever till rätt kommun, skola och skolår. Individerna kunde dock inte identifieras, eftersom Skolverket inom uppföljningssystemet inte har data på individnivå när det gäller särskolans elever. Vi vände oss sedan till arbetslagen kring eleverna i det speciellt utvalda skolåret. När det gäller gymnasiesärskolan såg vi till att olika program representerades. Däremot grundades inte denna del av undersökningen på slumpmässigt utvalda individer. Vi utgick från obligatoriska särskolan, eftersom denna skolform har de flesta eleverna och det var omöjligt, av tids- och resursmässiga skäl, att göra ett helt slumpmässigt urval inom båda skolformerna. Vi valde dock att så långt som möjligt utgå från individnivån, eftersom vi anser att kvaliteten bör grundas på vilken kvalitet det är på undervisningen för den enskilde eleven.

Intervjuer genomfördes under maj månad 1999 med totalt 60 personer i 15 arbetslag samt rektor på respektive skola. I samband med några av intervjuerna gjordes även lektionsbesök.

Genom dokumentanalys av lokala timplaner, arbetsplaner och scheman inhämtades ytterligare information om hur den minsta totala undervisningstiden/den garanterade undervisningstiden planeras vad gäller faktisk tid och innehåll.

Beträffande gymnasiesärskolan inhämtades även uppgifter från tidigare genomförda intervjuer i samband med utvärderingar av gymnasiesärskolans program (jfr Skolverket, 1998; 1999).

Den del av uppdraget som gäller lärarnas utbildningsnivå genomfördes främst genom en analys av statistiska uppgifter från Skolverkets/Statistiska centralbyråns (SCB) lärarregister. Assistenternas utbildningsnivå har inte kunnat erhållas genom något nationellt register. Som komplement till analyserna av det statistiska materialet undersöktes vilken utbildning personalen i de arbetslag vi mötte ute på skolorna hade. Härigenom kunde vi bland annat få en bild av vilken utbildning assistenterna i särskolan har. I det sammanhanget kunde vi även fråga om personalen ansåg att arbetslaget hade

tillräcklig och adekvat utbildning för att kunna ge eleven en kvalitetsmässigt god undervisning (jfr frågeställningarna, s. 2).

3.3 Resultat, analys och slutsatser

3.3.1 Den garanterade undervisningstiden

Resultatet av undersökningen visar att den totala minsta undervisningstiden i obligatoriska särskolan läggs ut på tio år, vilket den också skall. (Rektorn vid en skola angav att tiden fördelas på nio år. Dokument som bekräftar detta har efterfrågats, men dock inte erhållits.) I 2 kap. 3 § särskoleförordningen anges att timplanerna anger den minsta totala undervisningstid i timmar som skall erbjudas eleverna i år 1-10 i obligatoriska särskolan. Kommunerna får besluta om ytterligare undervisningstid. Detta förekommer, men mycket marginellt, på några av de undersökta skolorna. Som exempel kan nämnas en grundsärskola där många rörelsehindrade elever undervisas. Eleverna har fått stödinsatser i form av sjukgymnastik, arbetsterapi och logopedi under lektionstid, men som kompensation uppgav skolhuvudmannen att fler än de stadgade 7 400 timmarna lagts ut. I endast ett fall, i grundsärskolan, visar dokumentanalysen att färre timmar än de stadgade lagts ut. Skillnaden är ytterst marginell och kan kompenseras av att t.ex. läsårets längd något/några år förlängs med någon/några dagar jämfört med minimilängden.

Lärare i träningskolan ifrågasatte varför träningskolors elever har en lägre minsta totala undervisningstid (7 020 timmar) än grundsärskolors elever (7 400 timmar) och uttryckte att elever med svårare utvecklingsstörning egentligen behöver minst lika mycket tid. De ansåg att undervisningstiden borde vara densamma inom skolformen.

Betydligt större konsekvenser för kvaliteten får uppgiften att cirka hälften av eleverna i grundsärskolan i dag avslutar sin skolgång efter år 9. Motsvarande siffra för träningskolan är 15 % (se bilaga 3). Skolorna vidtar inte några speciella åtgärder för att dessa elever skall få mer tid under sina nio år och inte heller anpassas undervisningen för dem. Skolhuvudmannen menar att eleverna erbjuds undervisning under tio år och att de då väljer bort en del av den minsta totala undervisningstiden. Vid intervjuerna framkom att det förekommer ganska mycket praktisk arbetslivsorientering under år 10, men enligt de presenterade timplanerna förläggs en väsentlig del av respektive ämne även till år 10. Personalen vid flera skolor ansåg att det skulle vara bra om år 10 i stället var ett förberedande år för gymnasiesärskolan. Noteras bör att timplanen omfattar tio år, som nämnts ovan, medan målen enligt kursplanerna skall ha uppnåtts i slutet av det nionde skolåret. Det frivilliga tionde skolåret skall användas för att eleven skall bredda eller fördjupa sina kunskaper. Några separata kursplaner finns inte för det detta skolår. Undervisningen bör enligt kursplanerna (Skolverket, 1995) baseras på individuellt valda delar av de kursplaner som finns för den obligatoriska särskolan.

Vid intervjuerna framkom att timmarna i obligatoriska särskolan fördelas över veckor på samma sätt som i tidigare mer reglerade timplaner, dvs. man börjar i år 1 med ett lägre timtal för att sedan successivt öka. I några fall framkom att skolskjutsarna styr skoldagens tider genom att vissa dagar blir förhållandevis korta respektive långa. Vid dessa skolor har man tvingats modifiera timplanen för några elever på grund av att eleverna inte orkar med de längre dagarna. Både rektor och lärare menade att detta inte hade behövts om man kunnat ha jämnlånga skoldagar. Enligt 4 kap. 2 § särskoleförordningen respektive 3 kap. 5 § gymnasiesärskoleförordningen skall elevernas skolarbete förläggas måndag till fredag och vara så jämnt fördelat över dessa dagar som möjligt. I gymnasiesärskolan läggs tiden oftast ut jämnt över de fyra åren, dvs. hela utbildningstiden, samt över läsårets veckor och dagar. På några skolor dominerar innehållet av karaktärsämnen i år 1 på grund av att eleverna är trötta på kärnämnen efter nio eller tio år i obligatoriska särskolan.

Anpassningar av timplanen på individnivå förekommer för någon eller några elever i samtliga skolor där intervjuer ägde rum. Detta gäller företrädesvis elever i träningsskolan samt individuella programmet och främst elever med autism eller svårare tilläggshandikapp. Detta är rimligt med tanke på elevgruppen och överensstämmer med 2 kap. 6 § skollagen där det anges att timplanerna får modifieras efter samråd med elevens vårdnadshavare för att anpassa undervisningen till elevens särskilda förutsättningar och behov. Lärarna angav att de kontinuerligt följer upp dessa elever och gör bedömningar av hur mycket de kan tänkas orka med. Med tanke på vad som sägs ovan om träningsskolans minsta totala timtid i förhållande till grundsärskolans bör noteras att anpassningar endast görs för enstaka elever. Vid en träningsskola samt i en klass, år 1, vid en grundsärskola räknades 20 minuter per dag av lunchtiden som lektionstid. Skälet angavs vara att måltiden är av pedagogisk karaktär. Vid flera av de övriga undersökta skolorna angav lärarna däremot att ”så gjorde vi förr, men inte nu längre”. Detta ses som en anpassning till grundskolan som kommit till stånd efter kommunaliseringen. Luncher ingår inte som en del av timplanen och bör då heller inte utgöra lektionstid. Inom området vardagsaktiviteter i träningsskolans kursplan återfinns emellertid följande:

”Måltiderna är ett viktigt inslag i skoldagen och måste få vara en trivsamt och avkopplande stund och en inlärningssituation, där eleven kan fungera så självständigt som möjligt.

Varje skoldag innehåller en mångfald situationer t.ex. raster, idrott och bad där det ges självklara tillfällen till inlärning av dessa färdigheter vilka är betydelsefulla för elevernas kontakt med samhället och i det sociala livet.” (Skolverket, 1995, s. 25)

Detta är formuleringar som bör analyseras och ses över i samband med Skolverkets översyn av kursplanerna.

Vid intervjuerna tog flera rektorer och lärare i obligatoriska särskolan upp frågan om försöksverksamheten utan nationell timplan (jfr prop. 1998/99:110; skr. 1998/99:121) och ifrågasatte varför grundskolan och inte särskolan beretts möjlighet att delta i denna. De flesta ansåg att det är målen som styr undervisningen och att det är svårt att arbeta efter en fastlagd

timplan. Detta överensstämmer med att regeringen i flera sammanhang lyft fram det motsägelsefulla i att ha en nationell timplan i en mål- och resultatstyrd skola (jfr t.ex. skr. 1996/97:112; skr. 1998/99:121). De flesta timplaner har utarbetats innan särskolan kommunaliserades. De har inte reviderats sedan dess. Vid flera av de besökta skolorna arbetar man temainriktat och integrerar ämnena. Vissa skolor lägger ut ”arbetspass”, ”tema” eller liknande på schemat. De anger alltså inte respektive ämne i klartext. På andra skolor förekommer detta tillsammans med ett mer formellt schema som visar såväl ämnen som undervisande lärare. Det senare är i dessa fall det schema som godkänns av rektor. Några skolor har enbart scheman där respektive ämne samt lärarnas namn anges. I 4 kap. 5 § särskoleförordningen anges att det skall finnas ett schema för undervisningen och i 3 kap. 6 § gymnasiesärskoleförordningen anges att det skall finnas ett schema som skall innehålla uppgifter om samtliga undervisningspass samt om lärarnas namn.

De undersökta skolorna arbetar med läroplan och kursplaner som grundläggande styrdokument. De mål som anges i kursplanerna är sedan, vid samtliga skolor utom en, nedbrutna och utmynnade i individuella studieplaner eller åtgärdsprogram för alla elever. Lärarna följer sedan kontinuerligt upp varje elevs studiesituation och personliga utveckling. Timplanerna används och skolorna rättar sig, som visats ovan, i stort efter den totala timtiden, men antalet timmar för respektive ämne eller ämnesområde är av underordnad betydelse. Vi intervjuerna angav arbetslagen i såväl obligatoriska som gymnasiesärskolan att det är målen som i praktiken har en överordnad betydelse.

När det gäller elevens val i obligatoriska särskolan fungerar detta val generellt sett inte. Enstaka skolor har emellertid elevens val, som enligt 2 kap. 7 § särskoleförordningen syftar till att fördjupa och bredda elevens kunskaper i ett eller flera ämnen. En grundsärskola angav att eleverna får välja mellan samtliga teoretiska ämnen. En annan skola erbjuder fördjupning i kursplanens samtliga ämnen. Vid en träningsskola, där elever med svår utvecklingsstörning undervisas, utgår man från elevernas behov och försöker mot bakgrund av detta även tyda elevernas signaler om vilket ämnesområde de vill arbeta med under tiden för elevens val.

Ett par skolor angav däremot att en lektion per vecka är elevens val och innebär att eleverna får välja vad man skall göra den lektionen. Det kan vara musik, ”fika” eller något annat. Några skolor angav att de ”inte har kommit igång” med elevens val ännu.

När det gäller individuella valet i gymnasiesärskolan skiftar bilden. På vissa program t.ex. industriprogrammet och medieprogrammet har eleverna en reell valmöjlighet medan på andra program t.ex. hotell- och restaurang- samt handels- och administrationsprogrammet är elevernas valmöjligheter mer begränsade.

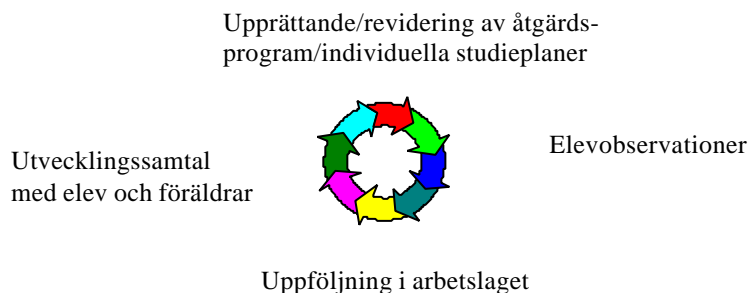
På det individuella programmet vid ett par av de undersökta skolorna har år 1 ersatts av ett ”basår”, där eleverna får prova på olika kurser för att senare ha lättare att välja inför de fortsatta studierna.

Den generella bilden är att inom såväl obligatoriska särskolan som gymnasiesärskolan styr i realiteten lärarna mer över elevernas valmöjligheter än eleverna själva. Det är lärarna som avgör vilka valmöjligheterna är. Eleverna deltar sällan i exempelvis utformningen av utbud.

Beträffande skolans val i grundsärskolan är detta ofta inriktat mot musik och/eller svenska, vilket bland annat innebär profileringar mot drama, teater och kultur. Vid någon skola ligger även friluftsdagar inom ramen för skolans val. Två skolor har förlagt simträning inom denna ram. En skola har inte alls skolans val. Den fördelningsbara tiden i träningsskolan har vare sig rektorer eller lärare reflekterat över. De visste vid intervjutillfället inte vad den innebar. I 2 kap. 11 § första och andra stycket särskoleförordningen sägs att den fördelningsbara tiden skall fördelas dels på timplanens ämnesområden med hänsyn till elevernas behov och dels på praktisk arbetslivsorientering. Tiden kan även användas för modersmålsundervisning och svenska som andraspråk. Det är beklagligt att möjligheten att ge eleverna mer tid inom det ämnesområde de mest behöver inte utnyttjas i någon större utsträckning. Det är möjligt att detta beror på att flertalet timplaner ”hängt med” sedan särskolan var en landstingskommunal angelägenhet och att revideringar därefter inte ansetts angelägna.

Inom den obligatoriska särskolan finns möjlighet att läsa valbara ämnesområden, inklusive skolans val, upp till 30 % av tiden. I praktiken har endast en ringa del av denna tid utnyttjats.

En avslutande fråga som ställdes vid samtliga intervjuer var hur skolan garanterar att eleverna får den tid och det innehåll som avses i styrdokumenterna. De flesta hade inte svar på frågan och hade över huvud taget inte reflekterat över frågeställningen. Personalen vid en skola uppgav utvärdering och kvalitetsredovisning som viktiga instrument. Lärarna i en annan skola redovisade sina tankar i form av en kvalitetscirkel på individnivå, vilken kan illustreras enligt följande:

I allmänhet har arbetet inte mer än påbörjats beträffande kvalitetsredovisningen, trots att förordningen om att varje kommun och skola årligen skall upprätta skriftliga kvalitetsredovisningar funnits sedan hösten 1997 (SFS 1997:702). Detta gäller såväl på kommun- som skolnivå. Generellt sett saknas utvärderingsbara mål för särskolan på kommunnivå och dessa efterlyses i flera fall på respektive skola. På några skolor har satsningar gjorts på att formulera lokala mål samt utbilda personal i utvärderingsmetodik.

De preliminära slutsatserna som kan dras med ledning av ovanstående är att tiden huvudsakligen nyttjas i enlighet med uppställda mål i styrdokumentet. De områden där variationerna är störst mellan skolorna är de som gäller elevernas möjligheter att välja. På vissa skolor förfogar eleverna över huvudtaget inte över tiden eller innehållet, medan de på andra skolor påverkar och väljer innehåll enligt styrdokumentets intentioner.

I regeringens uppdrag efterfrågas om, och i så fall på vilket sätt, kvaliteten i särskolan påverkas av hur den garanterade undervisningstiden disponeras vad gäller tid och innehåll. Som kan utläsas ovan är svaret på detta att kvaliteten påverkas av ett antal företeelser.

Sammanfattningsvis har den genomförda analysen visat att kvaliteten i särskolan påverkas på följande sätt, vilka måste uppmärksammas i det fortsatta arbetet, nämligen

- att eleverna genomgår sin utbildning i obligatoriska särskolan under antingen nio eller tio år, vilket innebär att den minsta totala undervisningstiden kan variera starkt,
- att träningskolans minsta totala undervisningstid underskrider grundsärskolans,
- att träningskolans kursplan kan användas som stöd för att reducera antalet undervisningstimmar,
- att det finns betydande variationer vad gäller skoldagens längd och att detta ofta styrs av skolskjutsar,
- att frirummet när det gäller utläggning av timmar utnyttjas i ringa grad,
- att elevernas valmöjligheter är minimala samt
- att mycket få skolor har kvalitetssäkrat sitt arbete, vilket innebär att skolhuvudmannen inte kan garantera att eleverna får den tid och det innehåll som avses i styrdokumentet.

Skolverket återkommer i kapitel 4 till vilka prioriteringar och planerade insatser som finns i syfte att öka tillsyn, uppföljning och utvärdering av särskolan.

3.3.2 Personalens utbildningsnivå samt arbetslagens sammansättning

Som nämnts i inledningen är en del av uppdraget att Skolverket skall analysera om, och i så fall på vilket sätt, kvaliteten i särskolan påverkas av personalens utbildningsnivå och arbetslagens sammansättning.

Av bilaga 1 samt avsnitt 3.1.2 framgår att lärares utbildning i dag inte regleras i detalj, i form av tydliga behörighetsbestämmelser. I 2 kap. 3 § skollagen anges att lärarna skall ha utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak skall bedriva. När det gäller assistenter i särskolan regleras deras utbildning inte alls.

Beträffande lärarnas utbildningsnivå har, som tidigare nämnts, den främsta källan varit Skolverkets/SCB:s lärarregister för läsåret 1998/99.

Av denna källa framgår att andelen lärare med pedagogisk utbildning i obligatoriska särskolan är 92 % och i gymnasiesärskolan 90 %. Om kravet i stället ställs på att lärarna skulle ha en utbildning med huvudsaklig inriktning mot den undervisning som anställningen avser sjunker andelen med adekvat behörighet till 61,8 % i obligatoriska särskolan och till 58,3 % i gymnasiesärskolan. Det kan synas rimligt att alla som arbetar i särskolan skall vara förtrogna med utvecklingsstörning och vad elever med detta handikapp ställer för krav på läraren i undervisningen. Tidigare, då tjänsterna var statligt reglerade, krävdes emellertid inte speciallärarutbildning för alla tjänster i särskolan. Undantagna var lärarna i praktiskt-estetiska ämnen och yrkeslärarna. Många av dessa lärare är fortfarande i tjänst och det förklarar ovanstående. Numera är det kommunerna som avgör om lärarna har rätt kompetens. Rektorererna uppgav vid intervjuerna att de strävar efter att rekrytera speciallärarutbildad personal, men att tillgången är dålig t.ex. på specialutbildade yrkeslärare i gymnasiesärskolan. Fortbildningsintresset hos dessa lärare är mycket större vad gäller karaktärsämnet än generell kompetenshöjning vad gäller utvecklingsstörning.

Även inom den obligatoriska särskolan kan konstateras problem med att rekrytera lärare med specialpedagogisk utbildning. Ovan nämnda konstaterande kommenteras även i utredningen om funktionshindrade elever i skolan:

”Ett särskilt problem för särskolan är bristen på grundskollärare med specialpedagogutbildning med inriktning mot särskolan. Den innebär att grundsärskolan i allt högre grad rekryterar specialpedagoger med förskollärary- eller fritidspedagogutbildning som bas.”
(SOU 1998:66, s. 327)

Utredningen framhåller att grundskollärarutbildning som bas är det relevanta för lärare som undervisar i grundsärskolan. Bilaga 5a, b bekräftar ovanstående.

Om hänsyn tas till utbildningsnivån framgår det av bilaga 4a, b att cirka 77 % av lärarna i den obligatoriska särskolan har en högskoleutbildning över två år, medan cirka 15 % av dem har en utbildning som är kortare än två år. Motsvarande siffror för gymnasiesärskolan är cirka 68 % för längre

högskoleutbildning och 22 % för kortare utbildning. Av bilagan framgår utbildningsnivåerna för respektive befattning omräknat till heltidstjänster.

Vid flertalet av de skolor där intervjuer genomfördes ingår den personal som har sin huvudsakliga tjänstgöring vid särskolan i ett arbetslag. De enda yrkeskategorier som ingår i dessa arbetslag är lärare och assistenter. Lärare i praktiskt-estetiska ämnen ingår oftast inte i särskolans arbetslag, eftersom de har huvuddelen av sin tjänstgöring i en annan skolform. Samtliga intervjuade tyckte att arbetslagen fungerar bra, men ibland saknas viss kompetens. Den största kvalitativa bristen upplevdes vara avsaknaden av talpedagog och sjukgymnast. En stor del av särskolans elever behöver särskilt stöd i tal/kommunikation och många elever har någon form av motoriska svårigheter eller svårare rörelsehinder. Det är då väsentligt att dessa elever får stöd och hjälp av personal med adekvat kompetens. Talpedagoger som tidigare var en vanlig yrkeskategori i ett arbetslag i särskolan finns knappt längre. Antalet talpedagoger med huvudsaklig tjänstgöring i särskolan har halverats från år 1990 till år 1998 och uppgår nu till cirka 100 i hela landet (Skolverket, 1997; Skolverkets/SCB:s lärarregister läsåret 1998/99). Några skolor har tillgång till talpedagog några timmar per vecka. Oftast delar man denna resurs med grundskolan. Andra grupper som tidigare var väl representerade i såväl den obligatoriska särskolan som gymnasiesärskolan är yrkesvalslärare och lärare för utvecklingsstörda med syn- och/eller hörselskada (BDU-lärare). Dessa lärare har inte efterfrågats vid intervjuerna. En ny yrkesgrupp som blivit relativt vanlig och vars insatser berikar och kompletterar arbetslaget är musikterapeuter och kultur-/musikskolans lärare.

Vid de skolor vi besökte har samtliga lärare speciallärar- eller specialpedagogutbildning. Dessa har även en grundutbildning med huvudsaklig inriktning mot den undervisning anställningen avser (jfr 2 kap. 4 § skollagen). Assistenterna har däremot varierande utbildning. Flera är barnskötare, men det finns även vårdarinnor, mentalskötare, undersköterskor och musikhandledare. Enstaka rektorer angav att de kräver att assistenterna skall ha minst barnskötarutbildning. Vid övriga skolor finns inget sådant krav. Lärarna uppgav att det är bra om assistenterna är barnskötare eller har någon annan mer omvårdande utbildning som grund, men att det är önskvärt att de även har någon kortare pedagogisk utbildning. Från en gymnasiesärskola framkom att samtliga assistenter fått en utbildning om tio veckor med bland annat inslag av pedagogik. Personalen vid ett par träningskolor menade att det är värdefullt att ha en assistent med undersköterskeutbildning i arbetslaget, eftersom eleverna ofta behöver mediciner och kanske är fysiskt svaga på grund av sina handikapp.

Beträffande fortbildnings- och kompetensutvecklingsinsatser är dessa sällan riktade med utgångspunkt från arbetsgivarens krav på vilken utbildning personalen bör ha. De som inte har en adekvat utbildning för arbetsuppgifterna får inte särskild fortbildning, utan alla lärare respektive assistenter erbjuds detsamma. Ibland utgår fortbildningen från personalens individuella önskemål. Personalen uppgav att de i stort sett är nöjda med den fortbildning som erbjuds.

När det gäller ansvarsfördelningen inom arbetslaget har intervjuerna gett vid handen att läraren alltid har det pedagogiska ansvaret, medan assistenten ansvarar för praktiska saker kring eleverna. Assistenterna är oftast med vid ett planeringstillfälle per vecka och hjälper också till vid genomförandet av undervisningen. Några lärare menade att det är viktigt att assistenterna inte bara är "hjälpredor", utan har sin yrkesroll och sina specifika arbetsuppgifter. Ett problem som framkom vid flera intervjuer är att assistenterna ibland knyter eleverna för hårt till sig, vilket gör att eleverna inte får möjlighet att utvecklas till självständiga individer i den takt de kanske annars skulle gjort. En assistent uttryckte att det är lätt att få "assistentsjuka" och glömma bort vilka förutsättningar eleven har att klara sig själv.

Läraren har oftast kontakter med hemmet. Det är alltid läraren som har utvecklingssamtal. Assistenterna deltar ibland. Vid ett par skolor framkom att föräldrar ringer till läraren om det handlar om undervisningen och till assistenten om det handlar om mer praktiska saker.

De slutsatser som kan dras vad gäller kvalitet i särskolan i förhållande till personalens utbildningsnivå och arbetslagens sammansättning är självfallet att kvaliteten i särskolan påverkas av såväl personalens utbildningsnivå som arbetslagens sammansättning. Det mest primära är enligt Skolverkets uppfattning att lärare i särskolan har en utbildning som är avsedd för den undervisning de i huvudsak skall bedriva. Sammanfattningsvis bör följande företeelser beaktas i det fortsatta arbetet:

- En tredjedel av lärarna i särskolan har inte adekvat utbildning.
- Talpedagoger är en viktig yrkeskategori som successivt minskar i antal.
- Assistenterna har mycket skiftande utbildning. Det är få arbetsgivare som har speciella krav på assistenternas utbildning.
- Avsaknaden av riktade fortbildnings- och kompetensutvecklingsinsatser.

Skolverkets prioriteringar och planerade insatser som anknyter till ovanstående presenteras i nästkommande kapitel.

1. SKOLVERKETS PRIORITERINGAR OCH PLANERADE INSATSER INOM SÄRSKOLAN

I föregående avsnitt har analyserats faktorer, vilka påverkar kvaliteten i särskolan. Speciellt har granskats hur den garanterade undervisningstiden disponeras vad gäller tid och innehåll (avsnitt 3.3.1) samt hur kvaliteten påverkas av personalens utbildningsnivå och arbetslagens sammansättning (avsnitt 3.3.2). De båda avsnitten avslutas med vilka faktorer som måste bli föremål för fortsatt tillsyns- samt uppföljnings- och utvärderingsarbete.

Därutöver planerar Skolverket vidta följande generella prioriteringar och insatser i syfte att öka tillsyn, uppföljning och utvärdering av särskolan:

- Tillsyn av den obligatoriska särskolan i två kommuner med fokusering på möjligheter att nå kunskapsmålen, elevers rätt till stöd, elevers inflytande, tillgång till utbildning samt styrning och egenkontroll. Därutöver finns ett antal enskilda ärenden som berör särskolan. Dessa kan av naturliga skäl inte prioriteras i förväg. Kvalitetsgranskningar kommer att genomföras i särskolan i nio kommuner avseende såväl obligatorisk särskola som gymnasiesärskola.
- Uppföljning av elever i särskolan på individnivå, bland annat för att bättre kunna belysa övergångar mellan skolår och för att undvika dubbelinsamling. Insamling av uppgifter om slutbetyg från obligatoriska särskolan och gymnasiesärskolan på samma sätt som för grundskolan och gymnasieskolan, dels för att få underlag för att studera resultaten i särskolan och dels för att studera övergångar till gymnasiesärskola och arbetsliv.
- Utvärderingar av kunskapsutvecklingen i särskolan och särvox.
- En kunskapsöversikt kommer att framställas inom Handlingsprogrammet för särskilt stöd i barnomsorg och skola.

LITTERATURFÖRTECKNING

Delegationen för IT i skolan, 1999: PM.

Grundskoleförordningen. Skolans författningar. UFB 2 1998/99. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Gymnasiesärskoleförordningen. Skolans författningar. UFB 2 1998/99. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Gysär 1995:1. Gymnasiesärskolans hotell- och restaurangprogram. Program mål, kursplaner, betygskriterier och kommentarer. Stockholm: CE Fritzes AB.

Gysär 1995:2. Gymnasiesärskolans Industriprogram. Program mål, kursplaner, betygskriterier och kommentarer. Stockholm: CE Fritzes AB.

Gysär 1995:3. Gymnasiesärskolans Fordonsprogram. Program mål, kursplaner, betygskriterier och kommentarer. Stockholm: CE Fritzes AB.

Gysär 1995:4. Gymnasiesärskolans Handels- och administrationsprogram. Program mål, kursplaner, betygskriterier och kommentarer. Stockholm: CE Fritzes AB.

Gysär 1995:5. Gymnasiesärskolans Medieprogram. Program mål, kursplaner, betygskriterier och kommentarer. Stockholm: CE Fritzes AB.

Gysär 1995:6. Gymnasiesärskolans Naturbruksprogram. Program mål, kursplaner, betygskriterier och kommentarer. Stockholm: CE Fritzes AB.

Gysär 1995:8. Gymnasiesärskolans Individuella program. Program mål, kursplaner, betygskriterier och kommentarer. Stockholm: CE Fritzes AB.

Gysär 1995:9. Gymnasiesärskolans Hantverksprogram. Program mål, kursplaner, betygskriterier och kommentarer. Stockholm: CE Fritzes AB.

Gysär 1995:10. Gymnasiesärskolans Estetiska program. Program mål, kursplaner, betygskriterier och kommentarer. Stockholm: CE Fritzes AB.

Läroplan för de frivilliga skolformerna. Lpf 94. Utbildningsdepartementet.

Läroplan för den obligatoriska särskolan 1990. Allmän del. Stockholm: Utbildningsförlaget.

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo 94. Anpassad till att också omfatta förskoleklassen och fritidshemmet. Stockholm: CE Fritzes AB.

Patel, R & Davidsson, B. 1991: *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
Regeringens proposition 1997/98:93. Läroplan för förskolan.

Regeringens proposition 1997/98:94. Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet m.m.

Regeringens proposition 1998/99:110. Vissa skolfrågor m.m.

Regeringens skrivelse 1996/97:112. Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning. Kvalitet och likvärdighet.

Regeringens skrivelse 1998/99:121. Samverkan, ansvar och utveckling. Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning.

Regleringsbrev för budgetåret 1999 avseende anslag till barnomsorg, skola och vuxenutbildning. Utbildningsdepartementet.

Skolverkets/SCB:s lärarregister läsåret 1998/99.

SFS 1986:573. Särskoleförordning.

SFS 1997:702. Förordning om kvalitetsredovisning inom skolväsendet.

Skollagen. Skolans författningar. UFB 2 1998/99. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Skolverket 1995: Särskolan – träningskolan och grundsärskolan. Kursplaner, timplaner och kommentarer. Stockholm: CE Fritzes AB.

Skolverket 1997: Lärare i särskolan. Skolverkets rapport nr 132. Stockholm: Liber.

Skolverket 1998: Skolverkets utvärdering av program i gymnasiesärskolan. Del 1. Industri- och Medieprogrammet.

Skolverket 1999: Skolverkets utvärdering av program i gymnasiesärskolan. Del 2. Hotell- och restaurangprogrammet samt Handels- och administrationsprogrammet.

SOU 1998:66. FUNKIS – funktionshindrade elever i skolan.

Särskoleförordningen. Skolans författningar. UFB 2 1998/99. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

UNDERSÖKNINGEN HAR UTGÅTT FRÅN NEDAN ANGIVNA BESTÄMMELSER

GARANTERAD TID/MINSTA TOTALA UNDERVISNINGSTIDEN - INNEHÅLL

Obligatoriska särskolan

Särskoleförordningen

2 kap. Utbildningens innehåll

Kursplaner

- 2§ För varje ämne i grundsärskolan och för varje ämnesområde i träningskolan finns en kursplan.
I kursplanen anges
- de mål som undervisningen skall sträva mot,
 - de mål som eleverna i grundsärskolan skall ha uppnått i slutet av det femte och det nionde skolåret, och
 - de mål som eleverna i träningskolan skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret.
- Kursplanerna fastställs av statens skolverk.

Timplaner

- 3§ För särskolan gäller de timplaner som framgår av bilagorna 1 och 2 till denna förordning.
Timplanerna anger den minsta totala undervisningstid i timmar som skall erbjudas eleverna i årskurserna 1-10 i särskolan.
Kommunerna får besluta om ytterligare undervisningstid utöver den tid som anges i timplanerna.
- 4§ Styrelsen beslutar efter förslag av rektorn om fördelningen mellan årskurserna av antalet timmar för ämnen, ämnesområden och elevens val.

Avvikelser från timplanerna

- 6§ Rektorn får efter samråd med elevernas vårdnadshavare besluta att timplanerna modifieras i den omfattning som krävs för att anpassa undervisningen till elevernas särskilda förutsättningar och behov.
I 5 kap. 3 och 8§§ finns föreskrifter om avvikelser från timplanerna vid stödundervisning och anpassad studiegång. Vidare kan beslut som avses i 4 kap. 4§ medföra avvikelser från timplanerna.

Vissa föreskrifter om grundsärskolans timplan

Elevens val

- 7§ I timplanen anges ett visst antal timmar för elevens val. Undervisningen syftar till att fördjupa och bredda elevens kunskaper i ett eller flera ämnen.
Undervisningen skall till sitt innehåll och sin inriktning vara förenligt med målen i den kursplan eller de kursplaner som gäller för det ämne eller de ämnen som utgör elevens val.
- 8§ Styrelsen skall erbjuda eleverna ett allsidigt urval av ämnen som elevens val. Styrelsen skall sträva efter att tillgodose elevernas val genom att utnyttja de möjligheter som finns inom ramen för gällande bestämmelser.

Skolans val

9§ I timplanen anges ett visst antal timmar som får användas för skolans val. Utrymmet för skolans val skall användas för undervisning i ett eller flera ämnen och för praktisk arbetslivsorientering.

När undervisning i ämnen utgör skolans val skall undervisningen till sitt innehåll och sin inriktning vara förenlig med målen i de kursplaner som gäller för ämnena.

Rektorn beslutar hur utrymmet för skolans val skall användas. Därvid får dock antalet timmar för varje ämne i timplanen inte minskas i oproportionerligt stor omfattning.

Vissa föreskrifter om träningsskolans timplan*Elevens val*

10§ Som elevens val kan förekomma samtliga ämnesområden i timplanen och praktisk arbetslivsorientering. Föreskrifterna i 7 och 8 §§ skall tillämpas. Det som där sägs om ämnen gäller i stället ämnesområden.

Fördelningsbar undervisningstid

11§ Den fördelningsbara tiden i timplanen skall fördelas dels på timplanens ämnesområden med hänsyn till elevens behov, dels på praktisk arbetslivsorientering.

Tiden kan även användas för modersmålsundervisning och svenska som andraspråk.

Rektorn beslutar hur den fördelningsbara tiden skall användas.

4 kap. Lärotider

2§ Elevernas skolarbete skall förläggas måndag-fredag och skall vara så jämnt fördelat över dessa dagar som möjligt.

3§ Styrelsen får besluta att antalet skoldagar i veckan skall begränsas till fyra för en klass eller en grupp i årskurs 1 eller 2, om det finns särskilda skäl.

4§ Rektorn får efter att ha hört elevvårdskonferensen och efter samråd med en elevs vårdnadshavare besluta om andra lärotider för eleven än de som anges i 1-3 §§, om det finns särskilda skäl med hänsyn till elevens fysiska och psykiska förutsättningar. Ett sådant beslut får omfatta högst ett läsår.

5§ För läsåret eller kortare tid skall det finnas ett schema för undervisningen. Rektorn fastställer schema. Därvid skall beaktas att eleverna får en såväl avvägd total skoltid som väl avvägda läsår och skoldagar.

5 kap. Särskilda stödinsatser*Stödundervisning*

3§ Särskilt stöd skall ges till elever med behov av specialpedagogiska insatser. Sådant stöd skall ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör eller i en specialklass.

Rektorn skall besluta om särskilt stöd för en elev efter samråd med eleven, om det kan ske, och elevens vårdnadshavare.

Stödundervisning kan anordnas antingen i stället för utbildning enligt timplanerna eller som ett komplement till sådan utbildning.

Gymnasiesärskolan*Skollagen***6 kap. Särskolan**

11§ Den minsta garanterade undervisningstiden för varje elev skall utgöra 3 600 timmar. Regeringen får föreskriva att utbildningen i gymnasiesärskolan skall omfatta minst vissa ämnen och omfattningen av dessa ämnen.

Gymnasiesärskoleförordningen

1 kap. Inledande bestämmelser

Kurser och kursplaner

6§ En kurs skall omfatta minst 50 timmar. En kurs får inte delas upp i delkurser.

Timplaner

8§ Av 6 kap. skollagen (1985:1100) framgår att den minsta garanterade undervisningstiden är 3 600 timmar. I timplaner finns riktvärden för undervisningens omfattning.

Timplaner för de nationella och specialutformade programmen framgår av bilaga 2 och för yrkesträning inom individuella programmen av bilaga 3.

9§ Timplanerna får överskridas och underskridas beroende på hur mycket undervisning eleverna behöver för att uppnå de kunskapsmål som anges i respektive kursplan.

Styrelsen för utbildningen bestämmer antalet timmar som skall gälla för en kurs.

Rektorn får befria en elev från delar av undervisningen, om det finns särskilda skäl.

Fördelning av undervisningstid

10§ Styrelsen för utbildningen beslutar om fördelningen av undervisningstiden över läsåren.

3 kap. Lärotider

5§ Elevernas skolarbete skall förläggas måndag-fredag och skall vara så jämnt fördelat över dessa dagar som möjligt.

När skolarbetet förläggs till en arbetsplats utanför skolan skall den arbetstid som gäller på arbetsplatsen tillämpas, om inte rektorn bestämmer annat.

Arbetets fördelning

6§ Rektorn fastställer för läsåret eller för kortare tid ett schema som skall innehålla uppgifter om samtliga undervisningspass samt om lärarnas namn.

5 kap. Utbildningens innehåll

Kärnämnen

1§ De nationella och specialutformade programmen skall innehålla kärnämnen svenska eller svenska som andraspråk, engelska, matematik, samhällskunskap, naturkunskap, religionskunskap, idrott och hälsa samt estetisk verksamhet.

En elev som har ett annat språk än svenska som hemspråk får läsa svenska som andraspråk som kärnämne i stället för svenska, om eleven behöver det och önskar det.

En sådan elev kan läsa svenska på tid för individuellt val.

Yrkesämnena och estetiska ämnen

2§ Statens skolverk bestämmer vilka ämnen och kurser som skall ingå i ämnesblocken yrkesämnena och estetiska ämnen. Sådana kurser får vara alternativ till varandra inom blocket (valbara kurser).

Styrelsen för utbildningen får, inom ramen för programmålen, fastställa lokalt valbara kurser som alternativ eller komplement till de av Skolverket fastställda valbara kurserna.

Individuellt val

3§ Som individuellt val skall eleverna erbjudas varje kurs som förekommer på ett nationellt program inom kommunen. Även modersmål och svenska som andraspråk kan förekomma som individuella val.

Lokalt tillägg

4§ Styrelsen för utbildningen skall besluta om lokala tillägg. Lokalt tillägg kan vara en eller flera kurser. Lokalt tillägg kan även innebära att undervisningstiden för ett eller flera ämnen inom respektive nationella program utökas utöver den undervisningstid

som framgår av timplanen. Vidare kan på tid för lokalt tillägg anordnas annan utbildning än sådan som anordnas på kurser.

Individuella program

- 5§ Ett individuellt program kan
1. syfta till att stimulera eleven att senare gå över på ett nationellt program eller ett specialutformat program,
 2. ge eleven yrkesträning,
 3. ge eleven verksamhetsträning, eller
 4. möta speciella behov hos eleven.
- 6§ För de elever som får yrkesträning skall, om rektorn bedömer att eleven kan klara av det, utbildningen omfatta ämnena svenska, matematik, samhällsorientering, idrott och hälsa och estetisk verksamhet samt yrkesträning och praktik.
- 7§ För elever som får verksamhetsträning skall, om rektorn bedömer att eleven kan klara av det, utbildningen omfatta kommunikation och socialt samspel, verklighetsuppfattning och omvärldskunskap, estetisk verksamhet, idrott och hälsa samt vardagsaktiviteter. Vidare bör praktik förekomma om rektorn bedömer att det är till gagn för eleven.

PERSONALENS UTBILDNINGSNIVÅ

Obligatoriska sarskolan och gymnasiesarskolan

Skollagen

2 kap. Den kommunala organisationen för skolan

- 3§ Kommuner och landsting är skyldiga att för undervisningen använda lärare, förskollärare eller fritidspedagoger som har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak skall bedriva.
Undantag får göras endast om personer med sådan utbildning inte finns att tillgå eller det finns något annat särskilt skäl med hänsyn till eleverna---
- 4§ För att få anställas som lärare, förskollärare eller fritidspedagog i det offentliga skolväsendet utan tidsbegränsning skall den sökande dels behärska svenska språket, om det inte finns synnerliga skäl att medge annat, dels ha nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller beträffande det offentliga skolväsendet, särskilt de föreskrifter som anger målen för utbildningen, dels också uppfylla ett av följande krav:
1. Sökanden har genomgått svensk lärarutbildning respektive barn- och ungdomspedagogisk utbildning med huvudsaklig inriktning mot den undervisning som anställningen avser eller därmed jämställd pedagogisk utbildning--
 2. Sökanden har genomgått annan högskoleutbildning som av Högskoleverket förklarats i huvudsak motsvara sådan pedagogisk utbildning som avses under 1.
- Om det saknas sökande som uppfyller kraven enligt 1 eller 2, men det finns särskilda skäl att anställa någon av de sökande utan tidsbegränsning, får sådan anställning ändå komma till stånd, ifall den sökande har motsvarande kompetens för den undervisning som anställningen avser och det dessutom finns skäl att anta att sökanden är lämpad att sköta undervisningen.